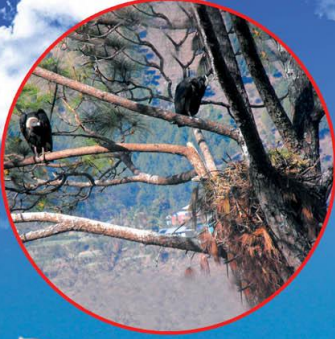

घर्तीबाट लोप हुनै आटेका प्रकृतिका कुचिकार गिद्धको संरक्षणमा हातेमालो गरौं !
पशु उपचारमा प्रतिबन्धित **डाईक्लोफेनेक** औषधिको सदुपयोगमा **मेलोक्सिक्याम** प्रयोग गरौं !!

© Krishna Bhusal & Hemanta Dhakal

"Let's unite together in conserving critically endangered Vultures from extinction"

The
Rufford
Small Grants Foundation
www.ruffordsmallgrants.org

THE PEREGRINE FUND
Conserving Birds of Prey Worldwide

नेपाल पक्षी संरक्षण संघ, लाजिम्पाट, काठमाडौं, फोन: ०१-४४९७८०५, ४४२०२९३
इमेल: bcn@birdlifeneal.org, वेब: www.birdlifeneal.org

Email: krishna@birdlifeneal.org
hdforecology@gmail.com

सर गिद्ध अरु घराबुद्धी र बन्धजनमुमा अस्तर नगर्ने मेलाभिसक्यामको उत्पादन र विक्रीवितरण शुरु गरिएको छ। लोपोन्मुख गिद्धलाई डाइक्लोफेनेक रहींत शुरु आहार उपलब्ध गराई संरक्षण गर्ने उद्देश्यले सन् २००६ मा सामुदायिक वन उपभोक्ताको सञ्चालन सहभागितामा नवलपरासीको पिठौली र कावासोली गा वि स मा एशियाको पहिलो समुदाय स्तरको जटायु गिद्ध रेप्टरेट सुरुवित आहार केन्द्र खोलिएको र पछि त्यसैपछीको मैदुहा ताल घाटको नालमटिया र विजोरी, कास्कीको घोचोक र केनालीको खुटियामा पनि विस्तार गर्दै गिद्ध सुरक्षित क्षेत्रको रूपमा विकास गरिंदै छ। यि सुरक्षित आहार केन्द्रमा गोरुको दुध छुट्टा जहा बृद्ध बेकामी गाईबन्धनहरू सक्लान गरी पातनपोषण गरिन्छ र तिनीहरूको प्राकृतिक मृत्युपछी निश्चित स्थानमा छोडीदिए र गिद्धहरू खाने गर्दछ। त्यहा गिद्धको आनीबानि हेने पर्यटक अबलोकन घर पनि छन जसले पर्यापर्यटनमा टेवा पुऱ्याएको छ। हालसम्म नेपालक

१८ जिल्लाहरूलाई डाइक्लोफेनेक मुक्त गिद्ध सुरक्षित क्षेत्र घोषणा गरिएको छ जस अन्तर्गत अर्घाखाँची जिल्ला पनि पर्दछ। पितृव्य राष्ट्रिय निकुञ्जको कस्युरामा गिद्ध प्रजनन केन्द्र (कृत्रिम चर्या कोरने स्थान) छ त्यहा जडुनबाट न्याईएका डडर गिद्धका ६० बोटा बच्चाहरू राखिएको छ। उमेर पुगेपछी कृत्रिम प्रजनन गराई चर्या हुनेपछि सुरक्षित प्राकृतिक वातावरणमा छोडने नव्य नियको छ। नेपालमा गिद्ध संरक्षणमा खास गरी राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा बन्धजन सुरुपण विभाग, राष्ट्रिय प्रकृति संरक्षण कोष, सामुदायीक वन, स्थानिय समुदाय, सघसस्था, विद्यार्थी र संरक्षणकर्ताहरूसँग साभोदारी गर्दै नेपाल पछी संरक्षण सफल नेतृत्वदाई भूमिका निबोह गरेको छ।

गिद्ध संरक्षणमा हामी को गर्न सक्दछौ

१. प्रतिबन्धीत डाइक्लोफेनेक औषधिको सडामा सेलासिवावामको प्रयोग गरी र फिटोफ्रोन, निमुल्लाडड र एमिलोफेनेक औषधिको पनि गिद्धका लागि हानिकारक भएकोले पशु उपचारमा प्रयोग नगरी।

- २. अग्ना र टुला प्रजातीका रूखहरू संरक्षण गरी र गिद्धका गुँडहरू भएक रूखहरू नकटाउ।
- ३. सामुदायिक वनहरूले आफ्ना कार्ययोजनामा गिद्ध लगायत अन्य बन्धजन र वातावरणको संरक्षण गर्ने कार्यक्रम समावेश गरी र स्थानीय स्तरमा संरक्षण क्रमहरूको निमाणा गरी।
- ४. गिद्धका वासस्थान र उच्च घनत्व भएका क्षेत्रलाई गिद्ध सुरक्षित क्षेत्र घोषणा गर्ने पहल गरी।
- ५. काठको अर्बेध कारोवार, बन्धजन तुस्करी र वनडहेलोलाई रोक्ने।
- ६. विज्ञानयका अतिरिक्त पाठ्यक्रम र क्रियाकलापररमा गिद्ध र पर्यावरण संरक्षण सम्बन्धी विषयहरू समावेश गरी।
- ७. जिल्लाका स्थानिय सरकारको तिकाय, नेर सरकारी सस्था अनुसन्धानकर्ता र समुदायहरूसिय समन्वय गरी लापोन्मुख प्रजाती र समग्र जैविक विविधता संरक्षणमा हातेमालो गरी।

थप जानकारीका लागि
नेपाल एक्डी संरक्षण सङ
 लाजिम्पाट, काठमाडौं, पोष्ट बक्स नं १२४६५
 फोन: ०१-४४१५८०५, ४४२०२१३
 इमेल: bcn@birdlifefenepal.org
 वेब: www.birdlifefenepal.org

फोटोहर, हेमल बहाल र कृष्ण प्रसाद भुसाल
 Email: krishna@birdlifefenepal.org /
 hdforecology@gmail.com

लोपोन्मुख गिद्धको संरक्षणमा हातेमालो गरी

"Let's unite together in conserving Vultures from extinction"

जिल्लाको पृष्ठभूमि:

लुम्बिनी अञ्चलको सबैभन्दा लामो पहाडी जिल्ला अर्घाखाँचीको कुल क्षेत्रफल ११९३ वर्ग किलोमिटर छ। यो जिल्ला २७° ४४' देखि २८° ५३' उत्तरी अक्षांश र ८२° २४' देखि ८३° ३' पूर्वी देशान्तर

सम्म फैलिएको छ। फुन्डै त्रिभुजको आकारमा रहेको यस जिल्लाको उत्तरी भाग खुर्चीएको छ भने दक्षिण भाग फुकेको छ। दक्षिणमा तराई सँग जोडिएको उष्ण भाग ३०५ मिटर बाट सुरु भई धरावागिरी र अल्पपुष्प लिमनशुद्धवाला सँग साम्ने भई उमिफेका २५५ मिटरसम्मका अस्म पहाड विच यसको अवस्थित छ। दक्षिणको उष्ण र उत्तरको समशीतोष्ण हावापानी विषयमा अवस्थित यो जिल्लाको हावापानी मृदु र मध्यम छ भने तापक्रम ६५ डिग्री देखि ४० डिग्री सेन्टिग्रेड विषयमा मौसम अनुसार उतार चढावमा रहन्छ। कुल भू भागको मध्य पहाडी भाग (महाभारत पर्वत शृङ्खला) ६८ प्रतिशत र शिवालिक (चुरे क्षेत्र) ले ३२ प्रतिशत ओगटेको छ। यो जिल्लामा कृषि योग्य जमिन ३९ प्रतिशत छ भने सरकारी वन ३४ प्रतिशत, सामुदायिक वन २२ प्रतिशत र नदीनालाने ५ प्रतिशत ओगटेक छन।

गिद्ध को हुन ?

प्रकृतीको कुषिकार भनेर चिनिने गिद्ध मरेका जनावरलाई आहार बनाउने एक मासाहारी पक्षी हो र यसको पर्यावरणीय चक्र र खापुसुखला सम्बन्धीत र गतीगत राक्ष मारलसुगु भूमिक हुन्छ। आफै सिक्कर नगने तर मरेका जनावरको सिनो मास खाने गिद्धहरू प्रदुषित र दुर्गन्धित वातावरणलाई स्वच्छ र सफा राखी विभीन्न महामारी संरक्षा रोमाहर हेजा, रेचिच, फेस, एन्धासक फलन बाट रोक्छन। यसमा गिद्ध प्रकृतीको अविनय अडु हो र यसको उपस्थिती पारिस्थितीकीय स्वस्थताको अनिसाय आवस्यकता हो। दक्षिण एशियामा पाइने ९ मध्ये ९ प्रजातिक गिद्धहरू ने नेपालमा पाइन्छन

ति मध्ये ६ प्रजातीका गिद्धहरू नेपालमै गुँड बनाई चर्या कोरन्छन भने ३ प्रजाती रिउडि आगनुकोको रूपमा आउने गर्दछ। अर्घाखाँची जिल्लामा ७ प्रजातीका गिद्ध पाईन्छन भने ५ प्रजातीका गिद्धको यहा वासस्थान छ। एउटै सिनो (खाना) र वासस्थानलाई विभिन्न प्रजातिहरू सामुहिक उपयोग गर्ने गिद्धहरू अग्ना बानिया रूख र घटानी परराहरूमा गुँड बनाई उँच्च र खुला ठाउँमा बस्छन। खासगरी जिल्लाको उत्तरी भेग अर्घा, किमडाँडा, धारापानी, हाकवाड, गोबुडा, हसपुग खनदह, बन, अर्घातोप, डिभना, चनकोटका पहारा र जडुनमा यिनको वासस्थान अत्ययनका कम्ममा पत्ता लागेका छन। पेरानिभरमा पररामा गुँड बनाउने तिन प्रजाती चर्या कोरन्छन जुन यउटै पहारामा तिन प्रजातीको वासस्थान भएको नेपालको पहिलो अक्षयन हो। अर्घाको पखेडाँडा र गनांमको सन्नेरी जडुनमा विरयवाटै लोप हुने अवस्थामा पोको दुर्लभ डडर गिद्धको वासस्थान छ। सिनो टाँडेवाट देखेर पत्ता लागउने गिद्धहरू मानिस भन्दा आठपुष्पा टाँहासम्म देख्छन। सिनो खोज्न तिनसय कि मि टाँहासम्म उड्ने गिद्धहरू औषत तिन दिनमा एक क जौ खाने गर्दछन।

किन घटे गिद्ध ?

दशक अघिसम्म हावा देशको हिमाल देखि तराई सम्मका विभिन्न

स्थानमा सबै गिद्धका समूहहरू देख्न सकिन्थो तर आज त्यो दृश्य दुर्लभ भएको छ र यतयत सर्वत्र पाईने गिद्धहरू पुर्खीवाटै लोप हुने खतरामा छन। विगत दश वर्ष यता नेपाल लगायत दक्षिण एशियामा गिद्धको संख्या ५५ प्रतिशत भन्दा बढीले घटेको विभिन्न अध्ययन हरूले देखाएक छन। अन्तर्राष्ट्रिय प्रकृति संरक्षण सघ (आई यु एस एन) को सङ्घटपन्न प्रजातीको सुचि रेड डाटा गिस्टले नेपालमा पाइने लानी खेरी, डडर, लामो टुडे र सुन गिद्धलाई अतिसङ्घटपन्न र सेतो गिद्धलाई सङ्घटपन्न सुचिमा सुचिकृत गरेको छ। अतिसङ्घटपन्न सुचिमा परेका प्रजाती आउने १० वर्ष भित्र लोप हुने सम्भावना ५० प्रतिशत हुन्छ। विभीन्न वैज्ञानिक प्रयोगहरूबाट गिद्धको संख्या घसरी अग्रकृतिक र नाटकिय रूपमा घटनुको प्रमुख कारण घरपानुवा पशु उपचारमा प्रयोग गरीने औषधी 'डाइक्लोफेनेक' भएको पत्ता लागेको छ। सुनिएको र दुबेको तिको पार्त प्रयोग गरिने डाइक्लोफेनेकले उपचार गरिएका जनावर मरेपछि तिनको सिनोखाने गिद्धमा भृगोलाते काम गर्नछाडछ फलस्वरूप गिद्ध केरि दिनमै मरछ। गिद्धहरू समूहमा खानेबूडा डाइक्लोफेनेक प्रभावित एउटै सिनोवाट पनि टुलो संख्यामा मरेछन। यसका साथै उर सहायक कारभर वासस्थानको निनाश, आहारामा कमी र अन्य विषादीको बढ्दो प्रयोग आदि पनि छन।

नेपालमा गिद्ध संरक्षणका प्रयास

नेपाल सरकारले गिद्ध संरक्षण कार्ययोजना २००९-२०१३ लागू गरी डाइक्लोफेनेको पूर्ण प्रतिबन्ध जटायु रेप्टरेट सञ्चालन सञ्चालक समुदायको जैविकपार्जन र रेप्टरेटको दिगो व्यवस्थापन, प्रजनन केन्द्रको व्यवस्थापन, गिद्धको अनुगमन, वैज्ञानिक अध्ययन र संरक्षणका लागि राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय सघसस्था हरूसँग सहकार्य गर्ने र गिद्धको पर्यावरणीय महत्त्व बौर जनचेतना अभिवृद्धि गर्ने कार्य गरीरहेको छ। गिद्ध विनाशको प्रमुख कारक डाइक्लोफेनेक भएकोले गिद्ध संरक्षणका लागि नेपाल सरकारले नेट २३, २०६३ देखि पशु उपचारमा प्रयोग गरिने डाइक्लोफेनेक उत्पादन, आयात, विक्री र प्रयोगमा प्रतिबन्ध लगाएको छ। त्यसको विकल्पमा डाइक्लोफेनेक जैविक प्रभावकारी

Culture Conservation Action Plan for Nepal (2009-2013)